

Η ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗΣ

Του

Γεωργίου Κατσιμίγκα

Νοσηλευτού ΠΕ κ' ΤΕ, Θεολόγος, Υποψήφιος Διδάκτορας Ιατρικής,
Νοσοκομείου Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Δρακοπούλειο Κέντρο Αιμοδοσίας, Αθήνα.
Συνεργάτου της Ειδικής Συνοδικής Επιτροπής Ειδικών Ποιμαντικών Θεμάτων και
Καταστάσεων της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος

ΚΛΩΝΟΠΟΙΗΣΗ

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο όρος κλωνοποίηση χρησιμοποιείται για να περιγράψει τη μη σεξουαλική, μονογονική αναπαραγωγική διαδικασία από την οποία παράγονται πανομοιότυποι οργανισμοί (*Ressent 1997*). Καθοριστικό σημείο για την εξέλιξη της κλωνοποίησης υπήρξε, η ανακοίνωση από τον εμβρυολόγο Ian Wilmut και των συνεργατών του, ότι κλωνοποίησαν ζώο από τον πυρήνα κυττάρου ενήλικου έμβριου όντος, το Φεβρουάριο του 1997 (*Wilmut 1997*). Η διαδικασία που ακολουθήθηκε είναι η εξής: Μετέφεραν τον πυρήνα ενός μαστικού κυττάρου από ενήλικο θηλυκό πρόβατο, (ο πυρήνας περιέχει όλο το κληρονομικό γενετικό υλικό του κυττάρου που βρίσκεται κωδικοποιημένο με τη μορφή του D.N.A) και τον εμφύτευσαν σε ένα ωάριο ενός άλλου προβάτου από το οποίο έχει αφαιρεθεί ο δικός

του πυρήνα και κατά συνέπεια το δικό του D.N.A. Στη συνέχεια κάτω από ειδικές εργαστηριακές συνθήκες δημιούργησαν ένα έμβρυο, το οποίο κυοφορήθηκε και γεννήθηκε από ένα άλλο πρόβατο. Βάση των παραπάνω στοιχείων, η κλωνοποίηση ανάλογα με το στόχο της δύναται να διακριθεί σε α) αναπαραγωγική και β) θεραπευτική. Στην θεραπευτική κλωνοποίηση ακολουθείται ακριβώς η ίδια διαδικασία μέχρι το στάδιο της βλαστοκύστης, αλλά αντί η βλαστοκύστη να εμφυτευτεί στη μήτρα για να εξελιχθεί σε έμβρυο, λαμβάνονται κύτταρα από αυτήν και καλλιεργούνται στο εργαστήριο. Η χρήση της θεραπευτικής κλωνοποίησης αφενός θα αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο στον τομέα των μεταμοσχεύσεων, λύνοντας το πρόβλημα της ασυμβατότητας αφετέρου θα προωθήσει μια σημαντική λύση για το απαράδεκτο ζήτημα της εμπορίας ανθρωπίνων οργάνων (Χατζηνικολάου 2000).

Επίσης, ο διαχωρισμός αυτός της κλωνοποίησης κρίνεται αναγκαίος, γιατί επηρεάζει άμεσα τις ηθικές, θεολογικές, φιλοσοφικές και νομικές προεκτάσεις του όλου θέματος. Θα πρέπει να επισημανθεί, ότι οι περισσότερες ηθικές επιφυλάξεις εγείρονται αναφορικά με την αναπαραγωγική κλωνοποίηση. Από τη μια πλευρά υπάρχουν μελετητές, που αναφέρονται στα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από την εφαρμογή της αναπαραγωγικής κλωνοποίησης και από την άλλη μελετητές που αντιμετωπίζουν το όλο θέμα με περισσότερη επιφύλαξη και σκεπτικισμό, επισημαίνοντας τις ηθικές, τις κοινωνικές άλλα και τις

νομικές προεκτάσεις που προκύπτουν.

B. ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Οι συνέπειες που θα επιφέρει η κλωνοποίηση, μέσω της μεταφοράς πυρήνα σωματικού κυττάρου, αφορούν τη βιολογική, κοινωνική, ψυχολογική και τέλος την πνευματική σφαίρα του ανθρώπου. Η Ορθόδοξη ποιμαντική όμως, ενδιαφέρεται πρωτίστως για την πνευματική ανάπτυξη του ανθρώπου, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αγνοεί τις υπόλοιπες μορφές της ζωής του. Εξάλλου στην Ορθόδοξη θεολογία, υπάρχει οργανική σύνδεση ύλης και πνεύματος. Ο ίδιος ο Χριστός ερχόμενος στη γη , ήταν τέλειος Θεός και τέλειος άνθρωπος (Ματθαιόπουλος 1913).

Έτσι, η Ορθόδοξη ποιμαντική δεν μπορεί να μείνει αμέτοχη και χωρίς να εκφέρει τον πνευματικό της λόγο για ένα τέτοιο ζήτημα. Στην έλλειψη πνευματικότητας βρίσκεται και η ρίζα πολλών από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο άνθρωπος της εποχής μας. Η Εκκλησία ως κοινωνία προσώπων και όχι ως απρόσωπη μάζα θρησκευόμενων ατόμων, προβάλλει την αξία του ανθρώπινου προσώπου, τονίζει το κατ' εικόνα και ομοίωση, που φέρει ο άνθρωπος, επισημαίνει την ψυχοσωματική ενότητα και αρμονία του. Τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν τη βάση της διδασκαλίας της για τον άνθρωπο και τον προσορισμό του, δια μέσου των οποίων γίνεται η ορθόδοξη θεώρηση της κλωνοποίησης.

Θα πρέπει να επισημανθεί εδώ, ότι με την κλωνοποίηση αντιγράφεται μόνο η γονιδιακή έκφραση ενός οργανισμού, το ανθρώπινο πρόσωπο δεν μπορεί να καταργηθεί ούτε να αντιγραφεί (Γρινεζάκης 2005). Με την κλωνοποίηση δεν προκύπτουν ταυτόσημοι και παρόμοιοι άνθρωποι. Ο άνθρωπος μορφοποιείται και με την πρόσληψη πολλών στοιχείων από το περιβάλλον, (φυσικό, παιδαγωγικό, κοινωνικό περιβάλλον) από εμπειρίες, από ερεθίσματα που αξιοποιούνται ή απορρίπτονται από τον ίδιο. Έτσι η έννοια του αντιγράφου περιορίζεται μόνο στο γενετικό του υλικό. Αλλά ο άνθρωπος είναι κάτι πολύ περισσότερο από τα γονίδια του (Γιούλτση 1999). Η ανθρώπινη προσωπικότητα στοιχειοθετείται από μια ανεπανάληπτη μοναδικότητα. Η ανθρώπινη υπόσταση φέρνοντας το κατ' εικόνα μέσα της, στηρίζει την ανεπανάληπτη ιδιαιτερότητά της όχι στα γονίδια που φέρει, αλλά στις σχέσεις που αναπτύσσει με τους άλλους συνάνθρωπους και με το θεό. Η οποιαδήποτε εξέλιξη στην ιατρική ή στην βιολογία, δεν μπορεί να αναιρέσει τη μοναδικότητα του ανθρώπινου προσώπου. Για παράδειγμα, το μονάκριβο παιδί ενός υπερήλικου ζευγαριού πεθαίνει σε μια Μ.Ε.Θ, αφού υπέστη θανατηφόρο τροχαίο δυστύχημα. Λίγο πριν πεθάνει οι γονείς του απευθύνονται σε μια κλινική γενετικής ζητώντας να κλωνοποιηθεί το πεθαμένο παιδί τους, ακόμα και να μπορούσε να γίνει κάτι τέτοιο, η σχέση του παιδιού που πεθαίνει με του γονείς του είναι μοναδική και ανεπανάληπτη. Η ίδια σχέση δεν μπορεί να υπάρξει ξανά. Ο σκοπός στην περίπτωση αυτή είναι

ωφελιμιστικός, επιδιώκει να πληρώσει το κενό του χαμένου παιδιού. Το νέο παιδί που θα γεννηθεί από αυτή τη διαδικασία, θα είναι ένας διαφορετικός άνθρωπος με το ίδιο γονιδίωμα.

Η γενετική και ειδικότερα η κλωνοποίηση, που θεωρείται ως μία από τις εφαρμογές της, κατά την ορθόδοξη θεολογία διαδραματίζεται στα όρια της κτιστής φύσης και αφορά πράξεις που γίνονται από προϋπάρχουσα ύλη. Δεν μπορεί να δημιουργήσει γενετικά αντίγραφα “εκ του μη όντος”, ούτε έχει τη δυνατότητα ν’ απαλλάξει τον άνθρωπο από τη θνητότητα με την οποία γεννιέται (*Πορίσματα Θ’ Θεολογικού Συνεδρίου, 1998*). Για τον Καθηγητή Γιούλτση «...η αναπαραγωγική κλωνοποίηση καταστρατηγεί την αξία του ανθρώπινου προσώπου και διαρρηγνύει τη σχέση του με το Θεό. Το κατ’ εικόνα Θεού που πλάστηκε ο άνθρωπος, μετατρέπεται σε μηχανιστική αναπαραγωγή αντιγράφων ενός θεοποιημένου προσώπου...» (*Γιούλτση 1998*).

Σύμφωνα με άλλους ορθόδοξους μελετητές, με την κλωνοποίηση διασαλεύεται η φυσική τάξη της αναπαραγωγής, η τεκνοποιία γίνεται προϊόν εργαστηριακής προελεύσεως. Στη διδασκαλία των Πατέρων, η τεκνοποιία δεν είναι έργο της φύσης, ούτε της συνουσίας και πολύ περισσότερο δεν είναι έργο κάποιου εξειδικευμένου εργαστηρίου, αλλά έργο της πρόνοιας του Θεού για τον άνθρωπο. Είναι οι δημιουργικοί λόγοι του Θεού «αυξάνεσθε και πληθύνεσθε», οι οποίοι ενεργοποιήθηκαν μετά την πτώση του ανθρώπου. Έτσι, η τεκνοποιία δεν εντάσσεται στο

σεξουαλικό ένστικτο αλλά στην ενέργεια του Θεού και στην συνέργεια του ανθρώπου (Ιερόθεου 2002). Η κλωνοποίηση επίσης, ως αναπαραγωγική διαδικασία έρχεται να επιλύσει ένα πρόβλημα, που στην ουσία του δεν υπάρχει στην ορθόδοξη διδασκαλία, αφού υπογονιμότητα δεν θεωρείται ασθένεια ή αναπηρία αλλά δοκιμασία, η οποία ενδεχομένως εντάσσεται στο σχέδιο σωτηρίας, που ο θεός έχει για τον κάθε άνθρωπο (Γρινεζάκης 2005).

Άλλος ένας λόγος που η εκκλησία τηρεί επιφυλακτική στάση έναντι στην αναπαραγωγική κλωνοποίηση, συναφής με τον πρώτο, είναι η πιθανότητα διάσπασης και αλλοίωσης της οικογένειας. Το παιδί που θα γεννηθεί μέσω της κλωνοποίησης, θα έχει γενετικό υλικό του ενός γονέα, ενώ δεν θα πρέπει να αγνοηθούν και οι ψυχολογικές επιπτώσεις στο κλωνοποιημένο παιδί, το οποίο θα έχει μη φυσιολογική γενετική προέλευση. Η κλωνοποίηση επίσης, ως μονογονικός τρόπος δημιουργίας οργανισμών, μειονεκτεί έναντι του διφλετικού, εξ' του ότι δεν παρέχει τη δυνατότητα συνδυασμού γενετικών πληροφοριών και κληρονομικότητας. Έτσι όμως πλήττεται η ποικιλομορφία στο ανθρώπινο είδος (Γρινεζάκης 2005).

Ηθικά μη αποδεκτή επίσης θεωρείται από τη χριστιανική ηθική, η χρησιμοποίηση της κλωνοποίησης από ομοφυλόφιλα ζευγάρια για την επίτευξη τεκνογονίας. Σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις η εκκλησία διακρίνει την προβολή του εγωισμού και του ωφελιμισμού των γονέων, ενώ

συγχρόνως παραγνωρίζονται οι ανάγκες των παιδιών και η ψυχική τους ισορροπία. Τα παιδιά αυτά κατά την Ορθόδοξη άποψη, γίνονται ακούσια θύματα του ατομισμού των ίδιων των γονέων τους, ενώ τα ίδια δεν έχουν την δυνατότητα να αντισταθούν στις επιθυμίες των μεγάλων. Η παρουσία της μητέρας και του πατέρα είναι αναγκαία στην οικογένεια. Κοινωνικά και εκκλησιαστικά μια οικογένεια θεωρείται ότι δοκιμάζεται, όταν απουσιάζει ένας από τους δυο γονείς, είτε σωματικά είτε πνευματικά. Μέσα στους κόλπους της οικογένειας το παιδί θα αναπτυχθεί συναισθηματικά και κοινωνικά. Η υγεία της οικογένειας, που επιτυγχάνεται με την παρουσία και των δυο γονέων και τη φυσιολογική ανατροφή των νέων μελών, εξασφαλίζει υγεία και στην κοινωνία γενικότερα (Μαντζαρίδη 1995).

Οι Πατέρες όμως της εκκλησίας, που πόνεσαν τον άνθρωπο και για την πνευματική του ευτυχία κατανάλωσαν την ίδια τη ζωή τους, έδωσαν σ' αυτόν περίφημους χαρακτηρισμούς τον ονόμασαν «εν σμικρώ μέγα» (Μ. Βασίλειος), επίσης «θεό περιπολούντα εν σαρκί» (Μ. Αθανάσιος) (Παρασκευαΐδη 2000). Η αναγνώριση αυτή εκ μέρους των Πατέρων, συνεπάγεται ότι ο άνθρωπος θα πρέπει να απολαμβάνει το σεβασμό την τιμή και την αξιοπρέπεια σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής του. Η αναπαραγωγική κλωνοποίηση προσβάλλει το ανθρώπινο πρόσωπο και υποβιβάζει την ιερότητά του (Κωνσταντόπουλος 1993). Ο άνθρωπος ακόμα και στην κατάσταση της πτώσεως, όσο και αν ζει ατομοκεντρικά, δεν

χάνει τον προσωπικό του χαρακτήρα, αφού είναι εικόνα του προσωπικού τριαδικού θεού. Για το λόγο αυτό άλλωστε, η ποιμαντική διακονία της Εκκλησίας είναι καθαρά προσωπική και συγκεκριμένη.

Όσον αφορά τη θεραπευτική κλωνοποίηση, η εκκλησία αντιμετωπίζει και την περίπτωση αυτή με αρκετή επιφύλαξη. Η κλωνοποίηση αρχέγονων κυττάρων υπόσχεται την ίαση πολλών ασθενειών, όπως τη νόσο Πάρκισον, τη νόσο Alzheimer, λύνοντας επίσης και το πρόβλημα της αντιγονικής ασυμβατότητας στις μεταμοσχεύσεις. Για το λόγο αυτό, η επιστημονική κοινότητα αλλά και πολλοί ασθενείς έχουν αντιμετωπίσει το θέμα με πολύ ενθουσιασμό και ελπίδα. Με την επίτευξη όμως του συγκεκριμένου σκοπού, θα απαιτηθεί ο πειραματισμός και η καταστροφή πολλών χιλιάδων ανθρώπινων εμβρύων. Το ερώτημα που τίθεται εδώ, είναι αν το έμβryo είναι αληθινός άνθρωπος ή μια δυνητικά ανθρώπινη ζωή. Το να είναι κάποιος αληθινός άνθρωπος, σημαίνει ταυτόχρονα ότι είναι και μοναδικό πρόσωπο (Breck 2002).

Η Ορθόδοξη εκκλησία απαντώντας στο παραπάνω ερώτημα, διδάσκει ξεκάθαρα, ότι η εμφύχωση του ανθρώπινου εμβρύου γίνεται “εξ άκρας συλλήψεως”, που χρονικά ταυτίζεται με την ολοκλήρωση της γονιμοποίησης (Βασιλειάδης 1995). Έτσι, σε κανένα άλλο σημείο εκτός της γονιμοποίησης δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί η αρχή της ανθρώπινης ζωής.

Το έμβρυο από την ώρα της γονιμοποίησης του ωαρίου, θεωρείται ότι αποτελεί “εν εξελίξει άνθρωπος”, συνεπώς μοναδικό πρόσωπο. Ως πρόσωπο θα πρέπει να απολαμβάνει τον απαιτούμενο σεβασμό. Έτσι η εκκλησία δεν μπορεί να δεχτεί ότι ο σκοπός αγιάζει τα μέσα. Ακόμα και στις περιπτώσεις εκείνες που ο στόχος είναι η θεραπεία ασθενειών, η παραγωγή φαρμάκων κ.ά, αν ο στόχος αυτός δεν μπορεί να δικαιωθεί ηθικά και απαιτείται η δημιουργία, ο χειρισμός και η καταστροφή ανθρώπινων εμβρύων, αυτομάτως καθίσταται απορριπτός από την Ορθόδοξη εκκλησία (Breck 2002). Ο ορθόδοξος Αμερικάνος Βιοηθικός Herman Engerhaldt, αναφέρει, ότι η άρνηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και των δικαιωμάτων στο έμβρυο, με το πρόσχημα ότι αυτό δεν έχει συνείδηση, δεν ευσταθεί, γιατί με την ίδια λογική θα έπρεπε να αρνηθούμε τα ίδια δικαιώματα και την αξιοπρέπεια και σε όποιον άνθρωπο κοιμάται ή βρίσκεται σε κώμα (Engerhaldt 1986). Η άποψη της Ορθόδοξης θεολογίας για το σεβασμό της ανθρώπινης ζωής από την ώρα της γονιμοποίησης, έρχεται σε πλήρη συμφωνία με τις απόψεις τόσο της Ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας όσο και μ'αυτές των περισσότερων προτεσταντικών ομολογιών (Παρασκευαΐδη 2003).

Γ. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ολοκληρώνοντας την Ορθόδοξη θεώρηση για την κλωνοποίηση, συνοπτικά μπορούν ν' αναφερθούν τα εξής: Η εκκλησία διάκειται αρνητικά τόσο στην αναπαραγωγική όσο και στην θεραπευτική

κλωνοποίηση. Η αιτία που τηρεί μια τέτοια στάση, είναι διότι με τους πειραματισμούς στα έμβρυα παραμερίζεται η αρχή του ανθρώπινου προσώπου και παραβιάζεται η ιερότητα της ανθρώπινης ζωής στο ξεκίνημά της. Όσον αναφορά τις περιπτώσεις θανάτωσης των εμβρύων για οποιοδήποτε σκοπό, αντιμετωπίζονται ως περιπτώσεις φόνων και καταδικάζονται όπως οι αμβλώσεις. Ωστόσο, μια θετική στάση της Ορθόδοξης θεολογίας σχετικά με την θεραπευτική κλωνοποίηση θα μπορούσε να υπάρξει, αν μέσω της επιστημονικής προόδου ήταν δυνατό ν' αποφευχθεί η καταστροφή των εμβρύων και οι πειραματισμοί πάνω σ' αυτά. Επίσης, υπό το πρίσμα της ορθόδοξη διδασκαλίας, θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή, η χρήση εμβρυικών βλαστικών κυττάρων προερχόμενα από ενήλικες.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Breck J. (2002). Ανθρώπινη κλωνοποίηση Μύθοι και Πραγματικότητες, Η Δράση μας, 402: 302-304.

Breck J. (2002). Ανθρώπινη κλωνοποίηση Μύθοι και Πραγματικότητες, Η Δράση μας, 403: 302-304.

Γρινεζάκης Μ.(2005). Κλωνοποίηση – Ηθικοκοινωνικές και Θεολογικές Συνιστώσες, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα.

Ιερά Μητρόπολη Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου. (1998). Πορίσματα Θ' Θεολογικού Συνεδρίου, Ναύπακτος.

- Ιερόθεου. (2002). Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου, Εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο Η οικογένεια στην 3^η χιλιετία. Αθήνα.
- Κωνσταντόπουλος Χ. (1993). Κλωνάνθρωποι : Υποβιβασμός της ανθρώπινης φύσεως, Κοινωνικές δομές, 50: 437-441.
- Μαντζαρίδης Γ. (1995). Χριστιανική Ηθική, Θεσσαλονίκη, εκδ. Πουρνάρα.
- Ματθαίοπουλος Ε. (1913). Ο Προορισμός του Ανθρώπου, Αθήνα, εκδ. Ζωή.
- Παρασκευαΐδη Χ, Αρχιεπ. Αθηνών. (2000). Γενετική Μηχανική και κλωνοποίηση στην Υπηρεσία της ζωής ή του ολέθρου; Ομιλία στο XXI Πανελλήνιο Συνέδριο Χειρουργικής, Αθήνα.
- Παρασκευαΐδη Χ, Αρχιεπ. Αθηνών. (2003). Η ζωή ως δώρο θεού, ομιλία: Προς τιμή του π. Δημητρίου Στανιλοάε, Αθήνα.
- Χατζηνικολάου Ν. (2002). Μητροπολίτη Λαυρεοτικής και Μεσογαίας , Ελεύθεροι από το Γονιδίωμα., Αθήνα 2002.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Breck J. (2002). Ανθρώπινη κλωνοποίηση Μύθοι και Πραγματικότητες, Η Δράση μας, 402: 302-304.
- Engerhardt H. (1986). The foundations of Bioethics, New York, Oxford University Press.
- Ressent J. (1997). The Science of Animal Cloning. In: Cloning Human Beings. National Bioethics Advisory Commission. Rockville Maryland.
- Wilmot I. (1997). Viable offspring's derived from fetal and adult Mammalian cells. Nature 1 385:810-813.

